

**8. ULUSLARARASI
BEDIÜZZAMAN
SEMPOZYUMU**

(18-20 Kasım 2007, İstanbul-Türkiye)

ADALET

**İnsanlık Onuruna Layık
Bir Dünya İçin**

İSTANBUL İLİM VE KÜLTÜR VAKFI

Rüstem Paşa Medresesi Sururi Mah. Medrese Sok.

No: 2 34120 Eminönü-İstanbul

Tel: +90 212 527 81 81-82-83 • Fax: +90 212 527 80 80

www.istikv.org • iikv@istikv.org

ISBN: 978-975-269-376-0

Baskı Tarihi: Kasım 2007

NİSA SURESİNİN IŞIĞINDA KADIN VE ERKEK ARASINDA ADALET VE EŞİTLİK

Murat Çiftkaya¹

İnsan hayatının anlamına ve hayatın nasıl yaşanacağına ilişkin değerler ve yargılar noktasında kaotik bir zamanda yaşıyoruz. Göreceli, birbiriyle çatışan ve sürekli değişen değer ve yargılar, dinlerin öngördüğü hayat tasavvurlarıyla çatışıyor. İnsan-insan, kadın-erkek ilişkilerine dair kavramlaştırmalar ve ideal tiplemeler de bu çatışma sürecinden nasibini alıyor. İnsanlar, semavî hakikatlerden uzaklaştığı ölçüde, belirsiz ve kaygan bir zeminde yürümeye, deneme-yanılma yöntemiyle ve zikzaklar çizerek yol almaya çalışıyor.

Bugün sadece Batı’da değil, Müslüman ya da geleneksel toplumlarda da, ve özellikle bu toplumların okumuş-yazmış kesimlerinde, kadın ve erkek konusunda “eşitlik”çi bir anlayışın hüküm sürdüğünden söz edilebilir. Dikkat çekici şekilde, hemen her konuda olduğu gibi, kadın-erkek ve karşılıklı ilişkileri konusunda da, bu eşitlikçi yaklaşım, insanın varoluşsal gerçekliğine hiç değinmeden, sadece sosyal statü ve rollerine odaklanıyor.

Bu eşitlikçi yaklaşımın taraftarları en çok İslâm’ın sosyal hayata dair düzenlemelerinden, kadın-erkek konusundaki genel prensiplerinden rahatsız oluyorlar. Her ne kadar Müslüman yazarlar İslâm ülkelerinde “kadına reva görülen” kimi

¹ **Murat Çiftkaya:** 1965 yılında Ceyhan’da doğdu. İÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi ve MÜ İngilizce Öğretmenliği mezunu. Sosyal ve kültürel konularda çok sayıda kitabı Türkçe’ye çevirdi. Köprü, Zafer ve Karakalem dergilerinde denemeleri yayınlandı. Derleme ve telif öykü kitapları var. Özel bir üniversitede öğretim görevlisi olarak çalışıyor. Şu sıralar cinsiyet sosyolojisi de deneyecek “kadın-erkek” konularında yoğunlaşıyor. Evli ve iki çocuk babası.

uygulamaların dinden değil, toplumsal geleneklerden kaynaklandığını savunsalar da, seküler modernist eleştirmenler bizatihî Kur'an'da ve Sünnet'te somutlaşan hükümleri “adaletsiz muamele” kategorisine sokuyorlar. Donuklaşmış, sabit ve değişmez diyerek evrensel her ilkeye ve tasavvura karşı çıkan seküler modern/postmodern zihniyet, İslâmiyet'in Kur'an ve Hadis'te billurlaşan kadın-erkek modellemelerini şiddetli bir eleştiriye tâbi tutuyor ve Müslüman toplumları, kadına adaletsiz muamele edildiğini ileri sürdüğü bu modellerin dışına çıkmaya teşvik ediyor.

Hal böyle olunca, eşitlik paradigması zihinlerimizi ne kadar esaretine almış olursa olsun, bazı soruları sormak kaçınılmaz oluyor: Kadın ve erkek konusundaki çıkmaz yol gibi görünen sorunları çözmek mümkün değil mi? Eşitlik adaletin yerine ikame edilebilir mi, ya da tek başına eşitlik adaleti ve hakkaniyeti tesis edebilir mi? Âhırzamanın mü'minleri Kur'an'ın ve Sünnetin ışığında kadın-erkek ilişkilerine savunmacı olmayan, sahici bir yaklaşım geliştirebilir mi?

İlerleyen sayfalarda, seküler modernist eleştirilerin en fazla yoğunlaştığı dinî hükümlere kaynaklık yapan Nisa sûresi'ni, Risale-i Nur'dan alınan bakış açısıyla tahlil etmeye; ve her bir sûre gibi, Kur'anî maksatların bir özetini sunan Nisa sûresi'nden günümüzün sorunlarına Kur'anî bir bakış açısı ve çözümler için ilham almaya çalışacağız.

ERKEK VE KADININ YARATILIŞI

“Kadınlar” ismini taşıyan sûre, çoğunlukla kadınları (ve erkekleri) konu alan emirler, tavsiyeler ve hükümleri içerir.² Sûre, “Ey insanlar! Sizi bir tek nefisten/kişiden yaratan ve ondan da eşini yaratan, ikisinden birçok erkek ve kadın üretilen Rabbinize itaatsizlikten sakının” ifadeleriyle başlar.

Hemen hemen bütün geleneksel müfessirler ve âlimler, Hz. Peygamber'in (sav) hadislerine de dayanarak, âyette bahsi geçen nefsin/kişinin Hz. Âdem olduğu konusunda hemfikirdir; bununla birlikte, feminizm ideolojisinin içselleştirildiği postmodern zamanlarda, âyetteki “tek nefis”in Hz. Âdem, ondan yaratılan “eş”in de Hz. Havva olamayacağı, çünkü böyle birşeyin kadını erkekten daha aşağı bir konuma indireceği ileri sürülüyor. Kimi Müslüman kadın yazarlar, neredeyse bütün âlimlerin üzerinde ittifak/icma ettiği bu hususa dair reddiyeler yazıyorlar, hatta Kur'an'a “kadın bakış açısıyla” tefsirler geliştirmeye çalışıyorlar.³

² Kur'an-ı Kerim'in 114 sûresi içinde “er-ricâl” (erkekler) ismini taşıyan bir sûre bulunmadığı halde, bu sûreye “en-Nisâ' (kadınlar) adı verilmiştir. Bu durum, kadınlar için bir onurlandırma, daha önce hep aşağılanmış ve hakları verilmemiş kadınlarla ilgili -büyük ölçüde Medine döneminde gerçekleştirilen- büyük değişikliğin bir sembolü ve işareti olarak da değerlendirilebilir.

³ Bu feminist yaklaşımın öne çıkan örneklerinde, yazarlar kendi zihinsel şemalarına uymayan hadisleri “metin tenkidi” tekniğiyle kolayca “uydurma” olarak tasnif etmekte; sıra âyetlere

Oysa, insan algısı seçiciliğe mahkum olduğu için, feminizmden şu ya da bu ölçüde etkilenmiş bir bakış açısı, ya da karşı tez olarak erkeğin kadına ontolojik üstünlüğüne şartlanmış erkekçi bakış açısı, âyetin yüksek sesle dile getirdiği aslî bir hakikati ıskalamakta, en azından bu hakikatın önemini kavrayamamış görünmektedir.

Said Nursî'nin şu ifadeleri Nisa sûresinin ilk âyetinin ilk cümlesi üzerindeki tefekkürümüze önemli bir ölçü getirebilir: “Ey insan! Cenâb-ı Hakkın mâsivâsından hiçbir şeyi, ona taabbüd edecek bir derecede kendinden büyük zannetme. Hem, sen kendini hiçbir şeyden tekebbür edecek derecede büyük tutma. Çünkü mahlukat mâbudiyetten uzaklık noktasında müsâvi oldukları gibi, mahlukiyet nisbetinde de birdirler.”⁴

Bu son derece önemli bir başlangıç ilkesidir: Kadın-erkek, bütün insanlar yaratılmıştır; varlıklarını başka bir Kudret Sahibi'ne borçludurlar. Dolayısıyla da, sorumlulukları, görevleri öncelikle ve nihaî olarak, varlıklarını borçlu oldukları Yaratıcı'ya karşıdır. Ve birbirleriyle ilişkileri ancak–Kur'anî ifadeyle–takva prensibi üzerine, yani Onun rızası ve izni çerçevesinde hareket etme bilinci üzerine, kuruludur. Ne erkeğin kadına, ne de kadının erkeğe ontolojik üstünlüğünden bahsetmek mümkün değildir. Ne erkek bizatilhî–ibadet edercesine–teslim olunacak, itaat edilecek bir varlıktır, ne de kadın. Erkeğin de kadının da birincil paydası, yaratılış noktasında bir olmaları ve tanrılık iddiasından uzaklık noktasında eşit olmalarıdır.

Ayrıca, âyetin hitabı, erkek ya da kadın, insanadır. Hem erkek hem kadın, Yaratıcı huzurunda yalın insandır. Kendisine verilen yaratılış özellikleriyle, ama son kertede bir insan ve kul sorumluluğuyla, hayat imtihanını yaşamakla yükümlüdür. Kadınlık ve erkeklik insan olmanın farklı ve birbirini tamamlayan tezahürleri olup Yaratıcı'nın nazarında değil, birbirine izafeten anlam ve önem kazanır. Diğer bir deyişle kadın da erkek de Allah'a karşı insan, ancak birbirlerine karşı kadın ya da erkektir.

Âyetin ders verdiği diğer bir husus, hiçbir insanî ilişkinin, sûrenin genel konusu itibarıyla de erkek-kadın ilişkilerinin, Yaratıcı dolayımından geçmeden kurulamayacağıdır. Ne erkeğin ne de kadının yaratılış noktasında birbirlerine üstünlüğü yoktur, çünkü ikisi de mahluktur, yaratılmıştır. Yaratılmışlık statüsü açısından birbirine eşit olan erkek ve kadının aralarındaki hak ve sorumlulukları

geldiğinde, hiçbir şekilde te'vil edilemeyecek ve reddedilemeyecek âyetlerin “o günkü Arap toplumunun şartları”nı yansıttığını ileri sürmekte ve hem Kur'an hem de Sünnet'in hayat rehberliği ilkesine gölge düşürmektedir.

⁴ Risale-i Nur Külliyyatı, Lem'alar, s. 201

neye göre düzenleyeceklerini ise ilâhî hikmet, aynı âyetin bir sonraki cümlesiyle ders verir:

HAKLARIN KAYNAĞI

“Adını anarak birbirinizden dilek ve istekte bulunduğunuz Allah’tan ve akrabalık haklarına riayetsizlikten de sakının. Şüphesiz Allah sizin üzerinizde gözetleyicidir.”⁵

Âyet, yukarıda sözü geçen ilişkiyi lâtif bir üslupla hükme bağlamaktadır. Yani, kadının erkekten ya da erkeğin kadından istek ve dilekleri, hak talepleri ancak ve ancak “O’nun adına” gerçekleşebilir. Âyette, sakınılacaklar için “Allah’tan ve akrabalık haklarına riayetsizlik”in zikredilmesi bu açıdan çok anlamlıdır.

İslâmî bir çerçevede, yani bütün varlığın ve varlıklar arasındaki ilişkilerin Yaraticı’nın ilkeleri dahilinde anlaşılacağı bir bağlamda, takva esasen O’nun adına bakmayı, O’nun adına hareket etmeyi, O’nun adına yasaklardan ve adaletsizlikten kaçınmayı içerir. Allah, âyette de belirtildiği üzere, başta eşler olmak üzere, akrabaların haklarına riayeti emreder. Çok açıktır ki, insanın yakınlarının haklarına riayetsizlikten sakınması Allah’tan sakınmasına, Ona takva ile yaklaşmasına dahildir, veya Allah’tan sakınmanın tezahürlerindedir.

Hakların mücadele ve çatışmalarla alınmasına, kuvvetlinin daha fazla hak kazanmasına alışkın bir bakış açısı için, herşeyi kuşatan ve herşeyi hakkıyla bilen ilâhî hikmetin herşeye hak ettiğini verdiği tasavvuru belki kavranması zor gelebilir. Ama İslâmî hak ve adalet çerçevesi, anlamını ve değerini tam da burada bulur. Hiçbir zümre ya da kişi, hakkını veya arzu ettiğini, kendi ya da mensup olduğu zümre adına değil, ancak bütün hakların ve adaletin kaynağı olan Adl-i Hakîm adına talep edebilir ve kullanabilir.⁶

⁵ Rivayet olunduğuna göre Hz. Ömer (r.a) minberde iken, “Dikkat ediniz. Kadınların mihrlerini yüksek tutmayın” demiş, bunun üzerine bir kadın ayağa kalkarak, “Ey İbnu'l-Hattâb, Allah bize veriyor, sen ise mani oluyorsun..” diyerek Nisa sûresi’nin 20. âyetini okumuş. Bunun üzerine Hz. Ömer, “Herkes Ömer’den daha fakih!” demiş ve mihrin miktarının artırılmasının uygun olmayacağı görüşünden vazgeçmiştir. Bu anektod, İslâm’ın ideal çağında bir kadının en yüksek konumdaki bir idareciye karşı hakkını âyete dayanarak savunması ve haklılığını ispat etmesi açısından anlamlıdır.

⁶ Bu açıdan, İslâm Fıkhı en gelişmiş ve en ince yöntemlerle Kur’an ve Hadis’ten ahkâm çıkarma faaliyetidir. Bu faaliyet, hem hadis ilminin hem de Kur’an’ı ve ilâhî maksatları anlama çabası olarak Belağat, Beyan ve Maani gibi ilim dallarının gelişmesine vesile olmuştur. Modern tabirle İslâm Hukuku ile diğer hukuk sistemleri arasındaki aslî fark, İslâm’da hakların ve sorumlulukların ilâhî ilkelerle belirlenmiş olmasıdır. Çağdaş âlimlerden merhum M. Hamidullah, İslâm hukukuyla Roma hukukunu karşılaştırırken, İslâm hukukuna dair bütün kitapların akide, ibadet ve Hukukullah bölümüyle başlayarak hukuk-u ibadin ancak bu şekilde anlamını bulduğuna dikkat çeker. Prof. Dr. Muhammed Hamidullah, İslâm’ın Doğuşu, Beyan Yayınları, 2002, İstanbul.

Sûre'nin başlangıç kısmında geniş biçimde yer verilen "yetimler, yetimlerin haklarının gözetilmesi, onlara adaletle muamele edilmesi" gibi noktalar elbette ki spesifik olarak babadan mahrum yetimler için nazil olmuştur ve birincil konusu onlardır. Bununla birlikte, "yetim" kelimesinin kökünün "yalnızlık"tan geldiği, bu kavramın tekbaşına, korumasız ve savunmasız gibi anlamları da içerdiği düşünüldüğünde, âyetlerde yetimlere karşı emir ve tavsiye edilen ilkelerin erkeklerin kadınlara muhatabiyeti için de düşünülmesi makuldür.⁷ Bediüzzaman'ın bu geniş anlamıyla yetimliği ontolojik bir bağlamda eserlerinde pek çok defa kullandığını görmek mümkündür. Diğer bir deyişle, Nisa sûresi'nde sık sık zikredilen "yetim" kelimesinin, tarih boyunca erkek karşısında zayıf ve savunmasız kalan kadını da içine aldığı ve erkekleri kadınlara karşı adalet ve hakkaniyete davet ettiği düşünülebilir.

"Yetimlere mallarını verin. Temizi murdara deşismeyin. Onların mallarını kendi mallarınıza (katarak) yemeyin. Çünkü bu, muhakkak ki büyük bir günahıdır" (Nisa, 2).

Sûre'nin üçüncü âyetinde, birçok seküler modern/ist zihniyetli insanın yüzünün buruşmasına sebep olabilecek çokeşlilik meselesi zikredilir. İlginçtir, bu kısa âyette iki defa adaletten, bir defa da haksızlığa düşmek/doğruluktan uzaklaşmaktan söz edilir.

Batılı/seküler modern zihnin anlamakta güçlük çektiği tam da bu husustur. Her konuda erkek-kadın eşitliğini gerçekleştirerek adaleti sağlayacağı iddiasındaki seküler modern bakış açısının tersine, Kur'an erkek ve kadın arasındaki ilişkiyi tamamen adalet/hakkaniyet esasına üzerine bina eder. Kadın-erkek eşitliğine şartlanmış bir zihin için, bir erkeğin birden çok kadınla evlenmesine izin verilmesi haksız ve adaletsiz bir durumdur. Çünkü bu zihin adaleti eşitlik ile tanımlamakta, eşitliğin olmadığı yerde adaletin de olmadığını düşünmektedir. Oysa, Kur'anî bakış açısı, adaleti esas tutar ve tekeşlilik tavsiyesi dahi "adaleti gözetmekten korkma"ya dayanır-eşitliğe değil!

⁷ Yetim şer'i veya hukuki anlamda bülüğa ermemiş çocuklar için kullanılsa da, geniş anlamda bülüğa ermiş "tek başına kalan" büyükler için de kullanılabilirliğini belirten F. Razi'ye göre: "Hz. Peygamber'in, "Bülüğa erdikten sonra yetimlik yoktur" ifadesi, kelimenin kullanılmasını değil, şer'i durumu öğretmektedir. Yani, kişi bülüğa erdiği zaman, ona küçük çocuğun hükümleri tatbik edilmez.

Ebu Bekr er-Razî, "Ahkâmü'l-Kur'ân"ında, dedesinin İbn Abbas'a, "yetim ne demektir? Yetimlik ne zaman sona erer?" diye bir mektup yazdığını, İbn Abbas'ın da ona, "Onun rüşdü ve rüşde erdiği görüldüğü zaman, onun yetimliği sona erer" şeklinde cevap verdiğini nakletmiştir. Rivayetlerin birinde de şu yer almaktadır: "Bir kimse, sakalını tutsa dahi, henüz onun yetimliği sona ermez." Böylece İbn Abbas, o kimsenin rüşdü görülmediği zaman, bülüğa erdikten sonra bile o kimseye yetim sıfatının verilebileceğini haber vermiştir. Ebu Bekr şöyle demektedir: "Kocasından ayrılan kadına "yetim" denebilir." Nitekim Hz. Peygamber (s.a.s), buyurmuştur. Yani, "Kocasız kalan yetim kadın ile nikahı hususunda müşaverede bulunulur.."

Bu durumda şu soru kaçınılmaz olur: kadın ve erkek eşit midir? Cevap, hem evet ve hem de hayır'dır. Allah katında, iman ve kulluk bilincinde, takva yarışında, eşit; ama sorumluluklar ve görevler noktasında, eşit değil, farklı. Zira, adalet eşitliğe indirgenemeyecek kadar evrensel bir hakikattir. Gerçek adalet hukuk ve kurallar karşısında eşit olmaktır. Buna karşılık, eşitlik her zaman adaleti içermez.

Hak, özgürlük ve sorumluluk tanımlarının tarihî mücadelelerle belirlendiği; gücünün gücü nisbetinde hak ve yetkiye kavuştuğu, zayıfın daha fazla hak ve özgürlük için güç arayışına girdiği bir zihniyet ikliminde varılabilecek en optimum nokta "eşitlik" olabilir. Ancak, Nisa sûresinin daha ilk âyeti, izleyen ahkâm âyetlerinin ontolojik temelini teşkil etmek üzere, bize esaslı bir ilkeyi hatırlatır: İster erkek ister kadın, insan yaratılmıştır! Varlık âlemine tesadüfen gelmiş değildir. Görevleri öncelikle varlıklarını borçlu oldukları Zât'a karşıdır; insanların aralarındaki ilişkilerin hangi esasa göre düzenleneceğinin cevabı da yine O'nun kurallarında bulunabilir. Yaratılışın Sahibi olan Zât, yaratılıştaki gözettiği farklılıkları hukukî kurallar diyebileceğimiz alanda da gözetmektedir.

Ki, İslâm'da temel hak ve özgürlüklerin kaynağının ilâhî canib oluşu, sûremizin ilk âyetinin işaretleriyle, karşılıklı hak taleplerinin ancak O'nun dolayımından geçmesi halinde meşruluk kazanması; Kur'an'da konu edilen sosyal ilişkilerin, bu ilişkilerin nasıl düzenlenmesi gerektiğinin, meselâ erkek ve kadın arasındaki hak ve sorumlulukların nasıl şekilleneceğinin ancak ve ancak ontolojik bir temele yaslanması halinde sağlıklı bir çözüm bulabileceğini gösterir.

İslam, hem âlem tasavvuru hem de hayat tarzı öngören bir ilâhî/semavi hidayet olarak, erkek ile kadını hem birbirinden kesin hatlarla ayırır, farklılıklarının, farklı hak ve sorumluluklarının altını çizer; hem de mucizevi bir şekilde nikâh ve aile kurumuyla bu farklılıkları bütünleşmeye ve kemale götürecek vesilelere çevirir. Modernist/seküler yaklaşımlar ise bütünlüğü ve kemali değil, bağımsızlığı ve ayrılığı esas aldıklarından adaleti eşitlikte ararlar. Haklar ve özgürlükler noktasında erkek ya da kadın bir müslümanın seküler bir insandan farkı, hakların ve özgürlüklerin kaynağının Cenab-ı Hak olduğunu bilmesidir. İslam'da, Batı'daki gibi yatay bir hak ve özgürlük mücadelesinden bahsedilemez; tarihî olarak da buna şahit olunmamıştır. Tersine, her çatışma ya da gerginlikte olduğu gibi kadın ve erkek arasındaki anlaşmazlıklarda da, söz sahibi hakem ancak –kadın ve erkeği hikmetle yaratan, onları onlardan daha iyi bilen– Allah ve O'nun Resulu olabilir!⁸

⁸ Hakların doğrudan doğruya Cenab-ı Hak'tan talep edilmesi hususundaki en çarpıcı örnek, Mücadele isimli sûrenin indirilmesine vesile olan olaydır: Havle binti Salebe ismindeki hanım sahibi, kocasından gördüğü ve haksız kabul ettiği bir muameleyi Hz. Peygamber'e arzeder. Hz.

Diğer bir ifadeyle, hak ve özgürlüklerin kaynağı ne toplum, ne doğa ne de insanın kendisidir. Erkeğin ya da kadının haklarının ve sorumluluklarının kaynağı hem Yaratıcı hem de Hüküm Koyucu olarak Cenab-ı Hak'tır. Bu haklarda veya ruhsatlarda insanın aklına ters görünen birşey varsa, bunun nedeni, o aklın yanlış ölçülerle –meselâ, adaleti eşitliğe indirgemek gibi– çalışıyor oluşudur.

MİRASTAN PAYLAR VE ADALET

Ontolojiden, yaratılıştan uzaklaşmış seküler modern/ist yorumlar, kadının sosyal konumuna odaklanırken, gizli ya da açık kadın ya da erkeğin varoluşunu tesadüfe veya doğaya dayandırır. Bu bakış açısında, insan varlığının bizzat sahibidir, kimseye karşı sorumlu değildir, hayatı üzerinde mutlak söz sahibi ve hâkimdir. Böylesi bir insan tasavvuru, Kur'an'ın emir ve tavsiye ettiği toplumsal ölçülere ve hükümlere itiraz ederken, haddizatında o hükümlerin gerisindeki ontolojiyi, insanın üstün bir Otorite karşısında sorumlu olduğu, âhirette hak ve sorumluluklarının hesabının sorulacağı gibi hakikatleri görmezden gelmekte ya da reddetmektedir.⁹ Bu yüzden, Kur'an'ın mahza adalet olan çekeşliliğe izin verilmesi (Nisa sûresi, 3. âyet), kadın ve erkeğin farklı nisaplarda miras alması (aynı sûre, 11. âyet) erkeğin kadın üzerinde “kavvam” oluşu (aynı sûre, 34. âyet) gibi konularını eleştiriye cür'et edebilmektedir.

Bediüzzaman'ın kadın ve erkeğe mirastan farklı ölçülerde pay verilmesini tahlil ederkenki üslub ve yaklaşımı, benzeri konularda kendisini seküler modernist hücumlar karşısında zorda hisseden dindarlara yol gösterici niteliktedir. Bediüzzaman, kimi modernist Müslüman düşünürlerin yaptığı gibi savunmacı bir tavra girmez; tam aksine, Kur'anî hükmü “adaletsizlik”le suçlayan ve eşitlik adı altında hak ve adaleti tesis ettiğini iddia eden seküler modern medenî hukukun asıl kendisinin haksız ve adaletsiz davrandığını ifade eder:

“(âyet) hükm-ü Kur'ânî, mahz-ı adalet olduğu gibi, ayn-ı merhamettir.

Evet, adalettir. Çünkü, ekseriyet-i mutlaka itibarıyla bir erkek, bir kadın alır, nafakasını taahhüt eder. Bir kadın ise, bir kocaya gider, nafakasını ona yükler, irsiyetteki noksanını telâfi eder.

Peygamber mevcut hükümler çerçevesinde Havle'yi tatmin eden bir çözüm sunamaz. Havle'nin bütün ısrarlarına rağmen, hüküm bulunmayan bu konuda, Hz. Peygamber Havle'yi geri çevirir. Bunun üzerine Havle “İhtiyacımı ve içimden geçenleri Allah'a arz ediyorum!” der ve “Kocasını hakında seninle tartışan ve Allah'a şikayette bulunan o kadının sözünü Allah işitmiştir. Allah ikini de konuşmasını işitir. Zira Allah işiten ve görendir” mealindeki âyetiyle başlayan Mücadele sûresinin nüzuluna vesile olur.

⁹ Hemen bütün feminist yazarların üzerinde ittifak ettiği husus, kadın bedeninin ne erkeğe, ne de topluma, sadece ve sadece kadına ait olduğu yönündedir.

Hem merhamettir. Çünkü, o zaife kız, pederinden şefkate ve kardeşinden merhamete çok muhtaçtır. Hükm-ü Kur'ân'a göre o kız, pederinden endişesiz bir şefkat görür. Pederi, ona “benim servetimin yarısını ellerin ve yabancıların ellerine geçmesine sebep olacak zararlı bir çocuk” nazarıyla endişe edip bakmaz. O şefkate, endişe ve hiddet karışmaz. Hem kardeşinden rekabetsiz, hasetsiz bir merhamet ve himayet görür. Kardeşi, ona “hanedanımızın yarısını bozacak ve malımızın mühim bir kısmını ellerin eline verecek bir rakip” nazarıyla bakmaz; o merhamete ve himayete bir kin, bir iğbirar katmaz.

Şu halde, o fitraten nazik, nazenin ve hilkaten zaife ve nahife kız, sûreten az bir şey kaybeder; fakat, ona bedel, akaribin şefkatinden, merhametinden tükenmez bir servet kazanır. Yoksa, rahmet-i Haktan ziyade ona merhamet edeceğimiz diye hakkindan fazla ona hak vermek, ona merhamet değil, şedit bir zulümdür. Belki, zaman-ı cahiliyette gayret-i vahşiyâneye binaen kızlarını sağ olarak defnetmek gibi gaddarâne bir zulmü andıracak şu zamanın hırs-ı vahşiyânesi, merhametsiz bir şenaate yol açmak ihtimali vardır.¹⁰

Bediüzzaman, daha sonra, seküler modern hukukun kız çocukları hakkında, hakkindan fazla hak verdiğinden böyle bir haksızlığa sebep olduğu gibi, anneleri mirastan mahrum bırakarak daha dehşetli haksızlık ettiğine dikkat çeker.

Nisa sûresinin, mirasla ilgili âyetlerinin sonunda, hukukî/şer'î hükümlerin dayandığı esas, itikadî sorunlar yaşayan âhîrzaman insanlarına özel bir not düşülrüncesine, beyan edilir: “Bütün bunlar Allah tarafından farz kılınmıştır. Şüphesiz Allah Alîmdir, Hakîmdir” (11. âyet). “Bunlar, Allah tarafından bir emirdir. Allah her şeyi bilen Alîm'dir ve yarattıklarına çok yumuşak davranan Halîm'dir.” (12. âyet). Daha ilginç, hemen ardından gelen âyetlerde (13/14) ilk âyetten itibaren tesis edilen hukuk kuralları ile kulluk bilinci arasındaki ilişki bir kez daha hatırlatılır: “İşte bütün bu hükümler, Allah'ın koyduğu hükümler ve çizdiği sınırlardır. Kim Allah'a ve Peygamberine itâat ederse Allah onu altlarından ırmaqlar akan cennetlere koyar. Onlar, orada ebedî olarak kalacaklardır. İşte büyük kurtuluş budur. Kim de Allah'a ve Peygamberine isyan eder ve Allah'ın koyduğu sınırları aşarsa Allah onu da ebedî kalacağı cehennem ateşine koyar. Onun için alçaltıcı bir azab vardır.”

Hukukî kural gibi görünen meselelerin ardından cennet ve cehennem söz konusu edilmesi, sadece mükâfat ve cezaya yönelik bir hatırlatma değildir. Bu, aynı zamanda, dünya hayatının ve dünya hayatındaki en merkezî yere sahip olan aile hayatının ancak âhîret ile gerçek anlamını kazanacağını; eşlerin ancak birbirlerini sonsuz hayat yolculuğundaki arkadaşlar olarak gördüklerinde Kur'anî

¹⁰ Risale-i Nur Külliyyatı, Mektubat, s.69

emirlere hakkıyla muhatap olabileceklerini; âhiretten kopuk bir aile hayatının hem çatışmaya hem de mutsuzluğa mahkum olacağını bildirmektedir. Âhireti ve sonsuz hayatı reddeden seküler modern hayat tarzının aileyi bir türlü ayakta tutamıyor oluşu, üzerine düşünmeye değer bir vakıdır.

YARATILIŞTAKİ ÇEŞİTLİLİK VE ADALET

Kur'an, yine âhirci kadın ve erkeklerine özel bir hitapta bulunurcasına, hisselerine düşen paya kanaat etmelerini tavsiye eder: "Bir de Allah'ın bazınıza, diğerinden fazla verdiği şeyleri temenni etmeyin. Erkekler kazandıklarından bir pay vardır. Kadınlara da kendi kazandıklarından bir pay vardır. İsteklerinizi Allah'ın fazlından ve kereminden isteyin. Gerçekten Allah her şeyi hakkıyla bilendir." (âyet 14)¹¹

Âyetin ilk cümlesi evrensel bir ilkeyi tesis etmekte; izleyen cümleler ise bunu Nisa sûresinin genel konusu olan kadın-erkek bağlamına bağlamakta; daha sonraki cümle ise doğabilecek sorunlardan çıkış yolunun ancak kulluk bilinciyle mümkün olabileceğini izah etmektedir.

Herşeyden önce, adaleti eşitliğe indirgeyen zihniyet, sözkonusu âyetle bütün yaratılışa şahit olmaya davet edilmektedir. Âlemde aslolan farklılık, çeşitlilik ve ahenktir. Yaratılıştaki bütün bu farklılıkların kaynağı ise, sonsuz iradesi, kasti, ilmi ve sanatıyla Kendini tanıtmak isteyen Zât-ı Adl-i Kerim'dir. Âlemdeki hiç-

¹¹ Âlimler, bu âyetin sebab-i nüzülü hakkında şunları zikretmişlerdir. Burada dikkat çekici olan, rivayet edilen nüzul sebeplerin büyük kısmının dinî nitelikte oluşudur. Yani kadınlar modern zamanlarda olduğu gibi daha fazla "dünyevi" pay değil, cihad, sevap, Kur'an'da adı geçmek gibi dinî taleplerde bulunmaktadır.

a) Mücahid'in rivayetine göre Ümmü Seleme "Ya Resulallah, erkekler savaşa katılıp savaşılıyor, biz ise savaşmıyoruz. Onların mirastaki paylarıysa bizimkinin iki katı. Keşke biz de erkek olsaydık!" deyince, bu âyet-i kerime nazil olmuştur.

b) Süddî şöyle demektedir: Mirasla ilgili âyetler nazil olunca, erkekler: "Cenâb-ı Hakk'ın, miras hususunda bizi üstün kıldığı gibi âhirette de bizi kadınlardan üstün kılmasını umuyoruz"; kadınlar ise, "Biz de, miras hususunda olduğu gibi, bizim günahımızın da erkeklerin günahının yarısı kadarı olmasını arzularız" deyince, bu âyet nazil oldu.

c) Allah Teâlâ, erkeklerin mirastaki payını iki dişinin payı kadar yapınca, kadınlar: "Biz daha muhtacız, çünkü biz zayıf bünyeli varlıklarız. Erkeklerse, geçimlerini elde etme hususunda daha güçlüler" dediler. Bunun üzerine bu âyet-i kerime nazil oldu.

d) Bir kadın Hz. Peygamber'e gelerek, "Erkeklerin ve kadınların Allah'ı birdir. Sen hem bize hem de onlara gönderilmiş bir peygambersin. Babamız Adem, annemiz ise Havva'dır. O halde Allah Teâlâ'nın erkeklerden bahsedip, bizden bahsetmemesinin sebebi nedir?" deyince, o zaman işte bu âyet-i kerime nazil oldu. Yine bu kadın, "Erkekler, cihad etmekle bizi geçtiler. Binâ-enaleyh bizim ne yapmamız gerekir?" deyince, Hz. Peygamber

"Sizden, hamile olan bir kadına, oruç tutan ve namaz kılan kimsenin mükâfatı kadar bir mükâfaat vardır. Doğum sancıları ona acı verdiği zaman, Cenâb-ı Hakk 'ın o kadına vereceği ecri ve mükâfatı hiç kimse bilemez. Bu kadın çocuğunu emzirdiği zaman, çocuğunun memesinden her emmesine mukabil, o kadına bir can diriltmenin mükâfatı kadar mükâfaat vardır buyurmuştur.

bir şey tesadüfî olmadığı gibi, varlıkların birbirinden farklı farklı yaratılışı da tesadüf ya da doğa ile izah edilemez. Her bir varlığın bütün yaratılış özellikleri ilâhî bir kasıtle verilmiştir. Sonsuz bir rahmet ve adaletin meyvesi olan nimetlerdir. Eğer birşeyin başka bir şeye üstün olduğunu düşünüyorsak, bunun kaynağı Yaratıcı'dır, hiçbir şey başka birşeye zâtı itibariyle üstün ve hakim olamaz.

Bediüzzaman, seküler modern bakış açısına bir "hiyerarşi" gibi görünen bu farklılıkları ilâhî kast, irade ve sanat ile izah ettikten sonra konumuza da ışık tutabilecek tesbitler yapar

"Aynen öyle de, Sâni-i Zülcelâl, herbir nevi mevcudatın mahiyetini birer model ittihaz ederek ve nukuş-u esmâsıyla kemâlât-ı san'atını göstermek için, herbir şeye, hususan zîhayata, duygularla murassâ bir vücut libasını giydirerek, üstünde kalem-i kazâ ve kaderle nakışlar yapar, cilve-i esmâsını gösterir. Herbir mevcuda dahi, ona lâıyk bir tarzda bir ücret olarak, bir kemal, bir lezzet, bir feyiz veriyor. مَالِكُ الْمَلِكِ يَتَصَرَّفُ فِي مَلِكِهِ كَيْفَ يَشَاءُ. sırrına mazhar olan o Sâni-i Zülcelâl'e karşı hiçbir şeyin hakkı var mıdır ki, desin, "Bana zahmet veriyorsun, benim istirahatimi bozuyorsun." Hâşâ!

Evet, mevcudatın hiçbir cihette Vâcibü'l-Vücuda karşı hakları yoktur ve hak dâvâ edemezler. Belki hakları daima şükür ve hamd ile, verdiği vücut mertebelerinin hakkını edâ etmektir. Çünkü verilen bütün vücut mertebeleri vukuattır, birer illet ister. Fakat verilmeyen mertebeler imkânattır. İmkânât ise ademdir, hem nihayetsizdir. Ademler ise illet istemezler. Nihayetsize illet olamaz.

Meselâ madenler diyemezler: "Niçin nebâtî olmadık?" Şekvâ edemezler; belki vücut-u madenîye mazhar oldukları için, hakları Fâtırına şükrandır.

Nebâtat, "Niçin hayvan olmadım?" deyip şekvâ edemez. Belki, vücut ile beraber, hayata mazhar olduğu için, hakkı şükrandır.

Hayvan ise, "Niçin insan olmadım?" diye şikâyet edemez. Belki, hayat ve vücut ile beraber, kıymettar bir ruh cevheri ona verildiği için, onun üstündeki hakkı, şükrandır. Ve hâkezâ, kıyas et.

Ey insan-ı müştakî! Sen mâdum kalmadın, vücut nimetini giydin, hayatı tattın, câmid kalmadın, hayvan olmadın, İslâmiyet nimetini buldun, dalâlette kalmadın, sıhhat ve selâmet nimetini gördün, ve hâkezâ... Ey nankör! Daha sen nerede hak kazanıyorsun ki, Cenâb-ı Hakkın sana verdiği mahz-ı nimet olan vücut mertebelerine mukabil şükretmeyerek, imkânât ve ademiyyat nev'inde ve senin eline geçmediği ve sen lâıyk olmadığın yüksek nimetlerin sana verilmediğinden, bâtil bir hırsıyla Cenâb-ı Haktan şekvâ ediyorsun ve küfrân-ı nimet ediyorsun?¹²

¹² Risale-i Nur Külliyyatı, Mektubat, s.422

İrade sıfatının tecellileri olan yaratılış âyetlerini ve emirlerini sorgulamak, başkasına verilip de kendisine verilmeyeni temenni etmek nasıl emre karşı gelmek ve ilâhî adalete isyan etmekse, kelimî sıfatından gelen ve hukukî kuralları da içeren şer'î âyetler ve emirleri de "eşitlik" bahanesiyle eleştirmek veya temenni ettiği biçime sokmak için keyfî yorumlara tâbi tutmak aynı derecede sorunlu bir bakış açısını ele vermektedir.

Hem tarihte hem de günümüzde, dinî hükümlerle dizginlenmemiş erkekler kadınlara karşı zulme, adaletsizliğe ve haksızlığa girmekte; buna karşılık, kimi kadınlar da ilâhî hikmete sitem sayılabilecek bir kıskançlıkla erkeklerle yarış kompleksine kapılabilmektedir. Âyet, bu yüzden, insanlara, kelimî emirler karşısında rıza, kanaat ve itaatın yaratılış emirleri karşısındaki tavırla paralel olacağı dersini vermektedir.

ERKEKLERİN KADINLAR ÜZERİNDE İDARECİ OLUŞU

Sûre'nin 34. âyeti, Kur'an'ın öngördüğü kadın-erkek ilişki tasarımına itiraz eden seküler modern zihniyetin ve feminizmden şu ya da bu ölçüde etkilenmiş Müslüman zihinlerin pek memnun kalmadığı önemli bir ilkeyi tesis eder: "Erkekler, kadın üzerine idareci ve hakimdirler. Çünkü Allah birini diğerinden üstün yaratmıştır. Bir de erkekler mallarından harcamaktadırlar. İyi kadınlar, itaatkar olanlar ve Allah'ın korunmasını emrettiği şeyleri kocalarının bulunmadığı zamanlarda da koruyanlardır..." (âyet 34)

Aslında, "kavvamlık" sûrenin başından beri öngördüğü ve sıraladığı hikmetli ilkeler çerçevesinde makul bir bağlama oturmaktadır. İlâhî hikmet erkeği kadın üzerinde idareci ve gözetleyici tayin etmiştir. Bu ilâhî bir tayin ve görevlendirme olup erkeğe saltanat veya keyfî davranma hakkını, hele hele kadına zulüm veya haksızlık etme hakkını vermez; aksine, ilâhî emir ve ölçülerin gözetilmesi, adaletin sağlanması konusunda ona büyük bir sorumluluk yükler. Âyette, kavvamiyetin nedeni olarak zikredilen üstünlük de yaratılış ile hukukî emirler arasındaki ahengin ve paralelliğin tezahürüdür. Tekrar edecek olursak, erkek kadına bazı noktalarda üstün kılınmıştır ve bu üstünlük varoluşsal veya kulluk anlamında bir üstünlük olmayıp sosyal hayatın gerekleri çerçevesinde anlam kazanabilecek bir üstünlüktür. Keza, bu üstünlüğün ne kaynağı ne de sorumluluklarının nasıl ifa edileceğini belirleyen erkeğin kendisi olmayıp, bu farklılığı öngören merci, yani Yaratıcı'dır. Dolayısıyla, daha büyük sorumluluğun omuzlarına yüklenmesi açısından erkek daha "zor" bir durumdadır. Günümüzde mevcut erkek figürü göz önüne alındığında, âyetin aynı zamanda modern dindar erkeği düştüğü yerden kalkmaya ve ailenin hakkıyla koruyucusu ve gözetleyicisi olmaya davet ettiği söylenmelidir.

Âyetin devamında kadından erkeğe “itaat” isteyen ifade de aynı çerçevede düşünülmelidir. Kadın erkeğe itaat etmekle; ama kavvam olarak tayin edilmiş ve ilâhî hükümleri ve adaleti gözetmekle yükümlü erkeğe itaat etmekle yükümlüdür. En önemlisi, ilâhî bir emir gereği itaat etmek durumundadır! Tekrar etmek gerekirse, bu durum, erkeğin kadından daha fazla adaleti ve hakkaniyeti gözetten, ilâhî emir ve hükümleri uygulama noktasında daha fazla hassasiyet gösteren, ilâhî ve fitrî tensiple omuzlarına yüklenen kavvamiyet makamına lâıyk olmaya çalışan bir “imam” olmasını gerektirir.

Aile, ancak karşılıklı iman ve kulluk bilinciyle, gerçek meyvelerini sonsuz hayatta vereceği bilinerek yaşandığında anlam ve hayatiyet kazanan bir alandır. Kadın veya erkeğin bu bilinçten uzak kalması durumunda, Bediüzzaman’ın şu özlü tesbit ve tavsiyesi gündeme gelir: “Ne mutlu o kocaya ki, kadınının diyanetine bakıp taklit eder; refikasını hayat-ı ebediyede kaybetmemek için müte dey-yin olur. Bahtiyardır o kadın ki, kocasının diyanetine bakıp “Ebedî arkadaşımı kaybetmeyeyim” diye takvâya girer. Veyl o erkeğe ki, salih kadını ebedî kaybettirecek olan sefahete girer. Ne bedbahttır o kadın ki, müttakî kocasını taklit etmez, o mübarek ebedî arkadaşını kaybeder. Binler veyl o iki bedbaht zevc ve zevceye ki, birbirinin fiskını ve sefahetini taklit ediyorlar, birbirine ateşe atılmasında yardım ediyorlar.”¹³

Yukarıdaki cümleler, kadın ve erkeğin birbirine fitrî meylinin ve bu meyil sonucunda aile birlikteliğini gerçekleştirmelerinin, dünyevî istek ve ihtiyaçlardan öte, Yaraticılarını daha iyi tanımaya, kulluğa ve sonsuz hayata yönelik olduğunu ifade eder. Bu nedenledir ki, Bediüzzaman’ın, hayatlarını kulluk esasında birleştirebilecekleri bir koca bulamayan dindar hanımlara Hanımlar Rehberi’ndeki şu tavsiyesi çok ilginçtir:

Hemşirelerim, mahremce bu sözümü size söylüyorum: Maişet derdi için, ser-seri, ahlâksız, frenkmeşrep bir kocanın tahakkümü altına girmektense, fitratınızdaki iktisat ve kanaatle, köylü mâsum kadınların nafakalarını kendileri çıkarmak için çalışmaları nevinden kendinizi idareye çalışınız, satmaya çalışmayınız. Şayet size münasip olmayan bir erkek kısmet olsa, siz kısmetinize razı olunuz ve kanaat ediniz. İnşallah, rızanız ve kanaatinizle o da ıslah olur. Yoksa, şimdiki işittiğim gibi, mahkemelere boşanmak için müracaat edeceksiniz. Bu da, haysiyet-i İslâmiye ve şeref-i milliyemize yakışmaz.¹⁴

Bu tavsiye, modern zamanlarda Müslüman toplumlarda da yaygın hale gelen “ekonomik bağımsızlık” konusuna da bakış açısı kazandırmaktadır. Evet, kadın

¹³ Risale-i Nur Külliyyatı, Lem’alar, s.319

¹⁴ Risale-i Nur Külliyyatı, Lem’alar, s.319

kulluğu ve âhireti için gerektiğinde ekonomik bağımsızlığını kazanabilmelidir; ama erkekle yarışmak ve rövanş almak için değil!

Bediüzzaman'ın eserlerinde sık sık dile getirdiği “Beşer zulmeder, kader adalet eder” şeklinde özetlenebilecek hakikat, kendisini tarih boyunca erkeklerin kadınlara reva gördüğü zulüm ve haksızlıkta gösterir. O açıdan, erkeğin kadın üzerindeki idareci tayin edilmesini ve itaat etmeyen kadına nasıl davranılacağını anlatan aynı âyetin sonundaki “Allah çok yücedir ve çok büyüktür” mealindeki cümlenin hikmetine bazı müfessirlerin getirdiği şu izah konumuz açısından dikkat çekicidir: Bu ifâdenin maksadı, kocaları hanımlarına zulmetmeleri konusunda tehdit etmektir. Bunun mânâsı, “Her ne kadar kadınlar sizin zulmünüzü defetme hususunda zayıf, haklarını alma hususunda âciz iseler de, Allah Teâlâ yüce, kahir, büyük ve kadirdir. Onların haklarını sizden alır ve onlar için adaletini icra eder. Binaenaleyh onlardan daha güçlü kuvvetli ve derece bakımından daha yüksek olmanız sebebi ile aldanmayınız. Onlar size itaat ettiklerinde, daha güçlü ve kuvvetli olduğunuz için, onlara zulmetmeyiniz. Çünkü Allah da sizden yüce ve herşeyden büyüktür.”¹⁵ Ki, erkekler rızayla ve kanaatle ilâhî ölçüye uyarak kadınlarla paylaşmak istemedikleri mirasın, o ölçüden daha fazlasını seküler modern hukukun zorlamasıyla paylaşmak zorunda kalmaları kaderin erkeklere bir çeşit adaleti olsa gerektir. Birkaç âyet sonra gelen “Şüphesiz ki Allah, hiç kimseye zerre kadar zulüm etmez” hakikatı ise daha çok, başta seküler modernizmle zihinleri bulanana, dinî hükümlerin kendilerine adaletsiz davrandığını düşünen, kadınlara yönelik gibidir ve onları gerçek adaletin ilâhî adalet olduğuna şehadete davet etmektedir.

KUR'AN'A MUHATABİYETTE YAHUDİLERİN HATASINA DÜŞMEMEK

Nisa sûresi, erkek, kadın, ailenin yönetimi, miras, evlilik vs. gibi konuları ayrıntılarıyla işledikten sonra ilginç şekilde 44. ve sonraki âyetlerde “Kendilerine kitaptan bir nasip verilmiş” (Yahudi)lere ve ilerleyen âyetlerde de münafıklara getirir sözü ve onların kimi tavırlarını eleştirir. Tabiri caizse, o âyetlere dek hitap genelde inanan Müslümanlara iken, birden sinema perdesi gibi ayrı bir alan oluşturulur ve inananların bu perdede tasvir edilenlerden ibret alınması istenir. Kur'an'ın veciz üslubu ve i'cazı göz önüne alındığında, Yahudilerin ve münafıkların tavrının Nisa sûresi bağlamında konu edilmesinin bir hikmeti, gerek ilâhî yaratılışa gerekse ilâhî kelâmdaki kimi âyetlere muhatabiyette Müslümanların düşmeleri muhtemel hatalarına dikkat çekmek olmalıdır.

¹⁵ Fahreddin Razi, Nisa suresi ilgili ayetin tefsiri.

Meselâ, “Onlardan bir kısmı, (Allah’ın kitabındaki) kelimeleri yerlerinden değiştirip; dillerini eğerek ve dine saldırarak, “Sözünü işittik, emirlerine isyan ettik, dinle, dinlemez olası ve râinâ (bizi gözet)” diyorlar. Halbuki onlar, “İşittik ve itaat ettik; dinle ve bize de bak” deselerdi bu, kendileri için daha hayırlı ve daha doğru olurdu.” (âyet 46)

Müfessirler genelde bu âyette Yahudi bilginlerin ilâhî kelâmı nasıl tahrif ettiklerinin anlatıldığını ifade ederler. Bununla birlikte, âyetteki hitabın genel oluşu ve Nisa sûresinde yer alması, âyette geçen “kelimeleri konuldukları yerlerinden değiştirirler” cümlecığının kelâmî kelimeler kadar, yaratılış kelimelerine–kadın ve erkek fitratı–ve âyetlerine ilişkin tahrif edici tavrı da içine alabileceğini düşündürmektedir. “Adalet”in kelime anlamı itibarıyla “herşeyi yerli yerine koymak, “zulüm”ün ise “birşeyi kendi yerinden başka bir yere koymak” anlamına gelişi, kadın ya da erkeğin yaratılışıyla ilgili müdahalelerin ve zorlamaların hem tahrif hem de zulüm teşkil ettiğini gösterir. Bunun kaçınılmaz sonucu, ilâhî kitapta kadın ve erkeğe ilişkin emir ve hükümlerle ilgili yorumlarda da zorlamalarla, âyetleri delalet ettikleri açık anlamlara zıt biçimde tefsir etmek olacaktır.¹⁶

Yahudi âlimlerin kendi kitaplarını yorumlarken düştükleri hata, kitapta maksad-ı ilâhîyi aramaktan çok, kendi zihinlerindeki bir hükmü kitaba dayatmak ve o zihnî kabulü zorlama te’villerle kitapla tasdik ettirmeye çalışmaktır. Bugünlerde de, başka birçok konuda olduğu gibi, kadın-erkek meselesinde de Kur’an-ı Kerim’e “kadın bakış açısı”ndan yola çıktığını iddia eden ve hem Kur’an’ın zahiri anlamını, hem Hz. Peygamber’in (sav) sünnetini bir kenara iten, hem de bindörtüüz yıllık dinî icmayı küçümseyen bir tavır sergileniyor. Bugüne kadar Kur’an’ı hep erkeklerin tefsir ettiğini söyleyerek, binlerce İslâm âliminin “erkek egemen” bakış açısının mahkumu olduğunu, Hz. Peygamber’in sünnetinin de “o günkü” Arap toplumunun “basit ve erkek-egemen” yapısının bir ürünü olduğunu iddia edecek kadar ileriye giden bir tavır bu.

ALLAH’A VE RESULÜNE İTAAT ETMEK

Karşımızda, tabir caizse, zihnindeki kabulleri Kur’an’a kabul ettirmeye çalışan, sünnet-i seniyyeyi bir çırpıda devre dışı bırakan pervasız modernist bir yaklaşım var. İşte bu yaklaşımın sahipleri, Nisa sûresinin başından beri defalarca tekrarlanan aynı uyarıyla bir kez daha karşılaşılır: “Ey iman edenler! Allah’a itaat edin, Peygambere de itaat edin ve sizden olan emir sahibine de itaat edin. Eğer herhangi bir şeyde anlaşmazlığa düşerseniz; Allah’a ve ahiret gününe geçekten inanıyorsanız, onu Allah ve Resulüne arz edin. Bu, daha iyidir ve sonuç

¹⁶ Bediüzzaman’ın modern uygarlığa ilişkin bir tahlili, tam da bu “yaratılış âyetlerini tahrif”e denk düşmektedir: “Hevesat-ı nefsanîyle erkeklerin karşılaşması, karıların hayasızlıkla erkekleşmesine sebeptir.” Sünuhat, s. 74.

bakımından da daha güzeldir.” (âyet 59) “Şunları görmüyor musun? Kendilerinin sana indirilene ve senden önce indirilene inandıklarını ileri sürüyorlar da tağuta inanmamaları kendilerine emrolunduğu halde, tağut önünde muhakemeleşmek istiyorlar. Şeytan da onları bir daha dönemeyecekleri kadar iyice sapıklığa düşürmek istiyor.” (âyet 60)

Sûre'nin bu kısmında, her meselede, ama bilhassa Nisa sûresinin konusunu teşkil eden kadın-erkek meselesinde, “Allah’a ve Resulüne itaat”ın önemi yoğun biçimde vurgulanmaktadır. İnananlara peygamberlik müessesesinin anlam ve görevi tekrar tekrar hatırlatılmaktadır: “Biz hangi peygamberi gönderdikse, sırf Allah’ın izni ile itaat edilmek üzere gönderdik. Eğer onlar kendilerine zulmettikleri zaman sana gelseler de Allah’tan günahlarının bağışlanmasını dileselerdi ve Resul de onların bağışlanmasını dileseydi, elbette Allah’ı affedici, merhametli bulurlardı. Hayır! Rabbine andolsun ki iş bildikleri gibi değil, onlar aralarında çıkan çekişmeli işlerde seni hakem yapıp sonra da senin verdiğin hükme karşı içlerinde hiçbir sıkıntı duymaksızın, tam bir teslimiyetle boyun eğmedikçe iman etmiş olamazlar.” (âyet 65-66)

Bu ilâhî vurgu, kuşkusuz bugünün kaotik ve kuralsızlığa mahkum olmuş görünen kadın-erkek konusunda çok daha önem taşımaktadır; ve her çağ ve dönemden çok, kulluk bilincinin, teslimiyetin ve itaatin zayıfladığı, buna karşılık bireysel ve kollektif benliklerin kabardığı, keyfi, şahsî ve asabî yorumların her türlü dinî yorumu izafileştirdiği, adaletin değil tam tersine türlü türlü zulümlerin türediği günümüze seslenir gibidir.

Söylemeye bile gerek yoktur ki, buraya kadar yapılan tahlilden ne erkeklerin kadınlar üzerinde kayıtsız-şartsız bir hakimiyet sahibi olabilecekleri, ne de tarih boyunca kadınlara yapılan haksızlıkların meşrulaştırılabileceği çıkarılabilir. Halîm, Adl ve Rahîm olan Yaratıcı Nisa sûresinde erkeklere adaleti, hakkaniyeti, merhameti, ölçüyü ve dengeyi ısrarla emrettiği gibi, (hem erkeklere hem de) kadınlara da adaletin, hakkaniyetin ve dengenin ancak ve ancak Allah’a ve Resulüne itaatle sağlanabileceğini ders vermektedir.

Allah ve Resulüne itaat, kuru bir kuralcılığı değil, hem kadının hem de erkeğin davranışlarında kulluk bilincini kuşanmasını; yatay gibi görünen ilişkilerde dahi sürekli dikey bilincin farkında olmalarını; bağımsız ve özgür bireyler olarak değil, birbirine kulluk ve yaratılış bağıyla bağlanan iki insanın kendi keyiflerine veya toplumsal dayatmalarına göre değil, ilâhî tensiple takdir edilen görevlerini yapmalarını; çıkacak sorunlarda çözümünü yine aynı mercide yani Allah ve Resulünün cevaplarında bulmalarını ifade eder.¹⁷

¹⁷ Suyun içine konulduğu kabın kokusunu edinmesi gibi, Kur’anî ve nebevî ölçülerin farklı coğrafyalarda ve farklı sosyal şartlarda uygulanması farklı tezahürler gösterebilir. Bunun örneği-

Sûre'nin her bir âyetinde kadın-erkek konusu için hazine değerinde hakikatler bulunmakla birlikte, bugün seküler modernizmin tasallutu altındaki zihinlerimizimizin izafiyetler, gelip-geçici keyfî yorumlar ile ilâhî hikmet arasında bocalarken Kur'an'a lââyıkınca muhatap olamadığını şu âyet hikmetle tasvir etmektedir: "Onlar hâlâ Kur'an'ı gereği gibi düşünüp anlamaya çalışmazlar mı? Eğer o Allah'tan başkası tarafından indirilmiş olsaydı mutlaka onda birçok çelişkiler bulurlardı." (âyet 82)

Yukarıdaki diğer âyetleri olduğu gibi, bu âyeti de Nisa sûresi bağlamında düşündüğümüzde, âyet, birçoğu Nisa sûresinde hükme bağlanan mirastan pay, çeşitlilik, erkeğin idareciliği vs. gibi hususlar Kur'an'dan değil de başka bir kaynaktan sudur edecek olsaydı karşılaşılabilecek tepkileri tasvir etmektedir. Dürüstçe itiraz etmek gerekirse, âyetlerde hükme bağlanan bu gibi konular eğer başka bir merci tarafından getirilmiş olsaydı, seküler modernistlerin hücumundan az ya da çok etkilenmiş her zihnin itiraz edeceği, çelişkili göreceği çok şey bulunurdu. Oysa, bu hükümler âdildir, hikmetlidir ve haktır. Başka hiçbir sebep bulunmasaydı bile, kaynakları itibarıyla bu sıfatları kazanacaklardı. Ancak, Nisa sûresinde defalarca hatırlatıldığı gibi, Allah zerre kadar bile zulmetmez. O halde yapılacak şey, bu âyetlerin adaleti mükemmel biçimde içerdiklerini, herhangi bir şartlanma olmadan düşünerek anlamaktır.

Kısacası, post/modern zamanlarda inananlar, sosyal gibi görünen-kadın-erkek ilişkileri, rol belirlenmesi vs.-konularda derin bir itikat ve kulluk sorgulamaları yüz yüzedir. İtikadın sağlamlığı ölçüsünde, bu hükümlere ve bu hükümlerin ardındaki ilâhî hikmet ve adalete güven testidir bu aynı zamanda. Nisa sûresinde ilâhî kasıtlı defalarca tekrarlanan "Allah'a ve Resulüne itaat" emri, modern zamanlarda yaralanan ve zedelenen itikadın yeniden sağlamlştırılmasını, zihinlerin ilâhî hikmet doğrultusunda yeniden şekillenmesini, kulluk bilinciyle Kur'anî hükümlerde sonsuz hikmet ve adaleti keşfetmeyi, ne erkeğin kadına zulmünü ne de kadının "eşitlik" adı altında hakkı olmayana hak iddia etmesini, sonuçta erkeğin de kadının da gelip geçici keyfî moda görüşleri değil, ezeli hikmete itaatini içerir. Diğer bir deyişle, Allah ve Resulüne itaat, ilâhî hikmete ve adalete sonsuz bir güvenle, Kur'an'da ve Sünnet'te yer alan hükümlerin içindeki adaleti keşfetmeye, ve bu adalete uygun bir hayat sürerek sonsuz saadete mazhar olmaya çalışmak demektir.

ne, daha Hz. Peygamber (sav) hayatta iken Mekke ve Medine toplulukları arasındaki farkın ortaya çıkışında şahit oluruz. Hz. Ömer'in şöyle dediği nakledilir: Biz Kureyşlilerin âdeti, kadınlarımızıza hükmetmek idi. Biz Medine'ye vasil olunca Ensari, evin idaresinde kadınlarımızın hakim olduğu bir kavim olarak bulduk; ve kadınlarımızı onların âdeti sirayet etmeye ve Medineli kadınların âdetlerini almaya başladılar. Bir gün karıma bağırıyordum o da bana aynı şekilde karşılık verdi. Şaşırdım, zira böyle şey sevmezdim. Zevcem bana cevap verdi: "Cevabıma niye şaşırdın? Valahi, Peygamber (sav)'in kadınları bile sırası gelince ona muhalefet ederler."